

Jag växte upp i Holaveden - Minnen från Laxhemmet och
Järnstadskogarna

Laxhemmet omkring 1914. Från vänster Carl August Ax,
Verner Ax, Sigrid Ax, Mor Fina och Helga Andersson.

Verner Ax
Red. Ulla Baugner
Ödeshög 1995

48215

1/1
1/1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BARN- OCH UNGDOMSMINNEN

Vår skola	31
Krigsåren	32
Höstminnen från gamla tider	34
Greta Svensson	35
Konfirmation	37
Myrekullen	39
Ung på 20- och 30-talet	39
Arbetslivserfarenheter	41
Beväringsliv	44

BARN- OCH UNGDOMSMINNE

VÅR SKOLA

I augusti 1916 började jag skolan i Höghult. Skolan var av s k B2-typ d v s en varannandagsskola. Tisdag, torsdag och lördag läste klasserna 1-2, de andra dagarna klasserna 3-4. Skolan, som var belägen i en äkta skogstrakt, var nog inte så eftertraktad av lärarna. De stannade sällan mer än en termin. Det fanns ingen telefon och elektriskt ljus. En kakelugn, som senare ersattes av en stor kamin, värmdde skolan på vintern.

Vi barn fick bära in ved på dagarna, för att lärarinnan skulle kunna tända på morgnarna, innan vi barn kom. Ja, läraren skulle sköta eldningen, inte tal om annat, men däremot kom det en städerska, när vi gått hem. Ute i korridoren fanns det ingen eldstad, så där var rätt så kallt. Där hade vi våra ytterkläder och vår matsäck, som bestod av några smörgåsar samt en flaska mjölk. Det fanns två fasta träbänkar, som vi satt på medan vi åt vår kalla matsäck. I taket i skolsalen hängde två större fotogenlampor. Vi hade mycket hemläxor, som måste läsas i talgljusens sken eller vid skenet från elden i kakelugnen.

Utanför vår skola var det rena vildmarken med branta berg och stora stenar. Det var rena undret att ingenting allvarligt hände med barnen och att ingen fördärvade sig med de djärva lekar, som vi hade ibland. Det var väl skyddsängeln som hjälpte oss. Vi vistades inte mycket på skolgården, ty det var mycket noga med att den var krattad, för prästen eller skolinspektören kunde komma närsomhelst.

Vår första fröken, nyutexaminerad från västkusten, hette Helena Mauritsson. Hon var mycket sträng, ja, man kan med fog säga att hon var elak. Vi fick stryk varje dag för att vi inte kunde läxorna, så vi var dödsrädda för henne. Hon gav oss psalmverser i läxa redan första veckan, fast vi inte kunde bokstäverna. Stackars den som inte kunde!

Där var en pojke som hette Nils, som var mer än vanligt trög i huvudet. Han var från ett olyckligt hem. Hans mor var änka med fem barn, och hans far hade omkommit vid en skenolycka. Han hade varit på hemväg från Ödeshög en vårkväll i berusat tillstånd, och vagnen hade gått i diket och stjälpit. Han knäckte ryggen på en sprängsten i diket och dog på lasarettet i Vadstena några dagar senare.

Familjen var otroligt fattig. Mor Anna väntade snart ännu ett barn och en mörk och ruskig novemberkväll föddes det. Far fick spanna för hästen, och med tömmarna i en hand och fenixlyktan i den andra körde han i väg i storm och mörker efter barnmorskan i Backasand. Som tur var var hon hemma och efter ett par timmar föddes ett litet faderlöst flickebarn.

Nils hade som sagt svårt att lära sig läsa och skriva. Skolan var en skräck för honom, kanske även för han hade sin fars gamla kläder. Efter en tid såg vi inte till honom mera.

Lärrarinnan satte sig i förbindelse med hans mamma som sade, att hon varje dag skickat honom till skolan. Så blev det äga igen för att han hållit sig undan skolan.

Så blev det jul och ledigt från skolan över helgerna. Vår lärarinna åkte till sin hemort. Vid uppropet efter trettondagen var alla närvarande utom Nils. Han fanns inte mer, han var död. Han hade fått svår huvudvärk, som övergått i medvetlöshet och senare döden. Han hade en tumör i huvudet, och den hade brustit, trodde läkaren.

Lärrarinnan blev så fundersam en lång stund. Hon hade ju slagit honom i huvudet så många gånger. Men från den dagen kan jag inte komma ihåg att någon mera fick stryk i huvudet. När vårterminen var slut, flyttade lärarinnan ifrån oss. Gud ske lov såg vi henne aldrig mera.

Det blev alltså vår även efter denna tråkiga vinter, och vi barn var särskilt glada. Vi rullade runt i backarna i solen och vi åt av allt grönt som stack upp ur jorden. Det var ju världskrig och ont om mat och vi tyckte allt grönt smakade underbart gott, t o m de nya skotten på tallarna. På en backe växer det än idag en växt som kallas ängslök. Som vuxen har jag flera gånger försökt smaka på den, men den smakar inte ätligt nu.

Prästen var ju högste tillsyningsman. Det var han som bestämde över det mesta, både det andliga och det kroppsliga. Det var han som bestämde vad som skulle läsas under terminen. Först var det Luthers lilla katekes, som skulle läsas utantill. Senare ersattes katekesen med biblisk historia. En massa psalmer skulle dessutom läras utantill.

Prästen bestämde även att barnen skulle samlas för att gå till kyrkan ibland. Då fick vi samlas på söndagsmorgonen och med vår lärarinna som ledare göra en marsch på mer än en timme genom skogen till kyrkan. Pastor Hultén var en snäll man. Han sade inte så mycket där han satt på långbänken och sov. Men ibland vaknade han till för att snusa i näsan och därefter drog han upp en mycket stor, röd näsduk, som han sopade bröst och mage med. Det hade vi barn väldigt roligt åt.

Senare blev kyrkoherde Emil Frölinder uppsyningsman. Han var kitslig och sträng och vi barn hade stor respekt för honom. Det fanns inga bilar, så prästen måste åka hästskjuts. Det var mestadels en drängpojke från prästgården som var skjutspojke. Det var mycket tätt med grindar på småvägarna, varför skjutspojken hade att göra med att öppna och stänga, och då måste prästen hålla i tömmarna när skjutsen passerade igenom.

KRIGSÅREN

Året 1914 står för mig särskilt tydligt. Första världskriget blev en av de första sorgerna i mitt liv. Jag var så stor, att jag hade lärt mig att läsa i fars och mors ansikten, när läget var spänt. Jag kanske inte visste vad kriget betydde, men jag förstod att det far och mor ängslades för angick även mig.

Under första världskriget var det brist på allting. Det var sträng ransonering, ja, det var kort på de flesta varor som gick att äta. En del varor fanns ej alls och t o m kläder var det kort på. Ja, det fanns kläder som var gjorda av papper. Däck till cykeln var en tid gjorda av tjärpapp, men de höll inte många kilometer. Vi hade träskor i skolan och det gick ju bra, men när snön kom klampade det på.

Hemma åt vi ofta raggmunk. Jag kommer ihåg att far ofta satt och rev potatis om kvällarna. I affären såldes mjöl i lösvikt. Det var unket och ihopbränt, så det stod ett litet järnspett jämte mjölkistan för att lossa det med. Många använde kornmjöl för att baka bröd av. Tvål och såpa fanns inte. Det fanns surrogater, som det var nog så farligt att använda. Man bryggde lut av aska som man använde till tvätt. Kaffe fanns inte på många år, så det användes många surrogat. Man kunde tjäna pengar genom att plocka ekollon och maskrosrötter, vilka köptes av affärerna, som sedan gjorde kaffesurrogat av det. Det smakade hemskt.

Vi barn fick nog vitaminbrist, ty jag minns en vår i skolan då nästan alla vi barn hade många bölder och variga sår. Så kom den svåra vintern 1918, då spanska sjukan härjade och människor dog i massor ute i bygden. Det var begravingar varje dag. Nästan dagligen hörde vi klockorna ringa. Efter gudstjänsten stod dessa svarta kistor på långan rad utanför kyrkan. Prästerna hade en mycket arbetsam tid att begrava alla som dog.

Det var inte bara gamla människor som dog. Även barn och ungdomar gick åt. I vårt hem klarade vi oss. Jag har undrat över om det berodde på att mor strängt höll på att vi måste gurgla oss morgon och kväll med vätesuperoxid samt inandas ammoniak blandat med eter. Vidare måste vi tvätta oss flera gånger om dagen. Detta tyckte jag för min del inte var så roligt, men det gick inte att smita, för mor såg efter oss. Senare gick det epidemier av både difteri och scharlakansfeber, så skolorna var stängda ibland, och det fanns barn som vart flyttade till epidemisjukhuset i Backasand.

År 1918 så slutade ju kriget, men det var dåligt ändå ett långt tag efteråt. Många varor var ransonerade ett bra tag. Det tillsattes folk, som skulle syssla med att undersöka hur folk hade det i förråd och lager. De hade långa spjut, som de körde igenom halmen och höet i ladorna för att känna efter, om folk hade stoppat undan något. Allting var under beslag.

Varje bonde hade leveransplikt. Han fick ett föreläggande att han skulle leverera en viss kvantitet av en viss vara. Far fick en gång ett föreläggande att leverera 300 kg råg till Hästholmen. Vi odlade ingen råg själva, så far begärde att få erlægga värdet i kontanter i stället, men det gick inte, det måste bli vara. Far fick ta skjutsen och åka ner till Järnstad Södergård och köpa tre säckar råg och köra ned dem till Hästholmen. Han fick inte ett enda öre för transporten.

HÖSTMINNEN FRÅN GAMLA TIDER

Fram på eftersommaren började löven ändra färger. Först av allt började den stora lönnen på gårdsplanen att få en strimma av rött på sina löv. När den första allvarliga frostnatten kom, så ramlade alla bladen på asken ned på en enda gång, fastän de var alldeles gröna. De hade inte gjort tjänst för sig kan tyckas. De kom ju så försiktigt i våras, när de kände sig säkra för nattfrosten.

Nu började korna komma hem från betet så tidigt. De ställde sig på ladugårdsbacken och skrek i himmelens sky. Det var dags att komma in i den varma ladugården. Det låg en söt doft av frusen potatisblast över nejden.

Nu hade vi ett arbete som återkom varje höst. Det var att bärga löv till fåren och hästarna. Vi sågade ner stora aspar, som vi högg meterlånga kvistar av och dem band vi ihop till kärvar och körde hem och satte i långa rader på logen och i ladorna, om det fanns någon plats. Där stod de några veckor tills det var väl torrt. Då plockades det upp på vinden över vedskjulet.

Det var ett utmärkt foder till hästar och får. Hästarna med sina kraftiga tänder åt t o m upp pinnarna. Jag minns att vi barn hade så roligt, när de ställt upp lövet på tork, ty det gick så bra att gömma sig bland kärvarna på logen och ladorna. Därefter måste vi plocka upp potatisen. Det var mindre roligt för oss barn. Då hade vi fritt från skolan ett par dagar. Det var ofta regnigt och kallt, så man frös om fingrarna.

Nu började slakten och en del av lammen skulle slaktas. Det var något jag aldrig tyckte om. Får är ju så snälla och vänliga djur. Vi åt inte mycket fårkött, men det hände någon gång, att marknaden för fårkött var så dålig, att far inte lyckades sälja, och då fick han ta det hem igen.

Vi tog bara vara på något blod samt hjärtslagen och en del tarmar, som bereddes till fjälster. Dem gjorde vi något slags torkad korv av liknande isterband. Vi hade ett namn som jag inte hört som vuxen, "pelingakorv". De maldes väl av lungor och hjärta samt blandades med kokt potatis och kryddades med mejram. Sedan hängdes de på spett i kökstaket för tork. De vart inte mera tjocka än knappt ett pekfinger. Ett tag hängde de jämte paltbrödet, men sedan togs de ned och förvarades torrt i skafferiet.

Det serverades ingen mat i skolorna då. Det är en sentida uppfinning. Skolmatsäcken bestod oftast av en smörgås. Det var inte alltid smör på den, det kunde vara fläskflott eller sirap. Det är en sak jag har undrat över. Varifrån fick de sirap? Det fanns ju knappast något socker. Dessa siraps-smörgåsar förstörde nog våra tänder, för dåliga tänder och tandvärk hörde till tidens gissel bland barnen. Någon tandvård var det inte tal om. Tandborstar och tandkräm var nog inte uppfunna än.

Av fårtalgen stöptes ljus till jul, både stora och små. Mormor hade ljusformar som var gjorda av bleckplåt. De stora ljusen sattes i de gamla ljusstakarna på bordet, och de små skulle hängas i julgranen förstås. De lyste sig knappast självt för

att inte tala om vad de rök. Vi fick olja från Ryssland, från Baku, och den kallades för "nafta". Den gick knappast att använda i stallyktorna, ty de vart svarta som stövelskaft på mindre än en halv timme och allting luktade oljerök.

Men dessa oförglömliga månskensnätter på hösten och vintern, dem glömmar jag aldrig. Framemot jul kunde det under långa perioder vara rimfrost på träden. Senare på vintern kunde det bli norrsken. Vilka fantastiska nätter man upplevde! Det både syntes och hördes. De sprakade som när man eldar enris.

Att titta i fönstren på kvällarna, det förekom. Det var inget att berömma, ty det var sällan något värde som man såg. Jag själv var allt med någon gång. Jag var väl inte Guds bästa barn jag heller. Vi hade ju gamla Augusta som bodde ensam däruppe i skogsbacken. Hon hojtade, svor och domderade för sig själv. Hon hade väl ingen att tala vid på flera dagar ibland.

Hon hade någon sorts halvjalusi som skymde neddelen av fönstret. Om man lyftade upp varandra, så kunde man få se gamla Augusta, när hon tog loppor på särken vid läggdags. Hon pratade och domderade som vanligt. Jag har censurerat det jag minns hon sade, ty ordagrant passar det inte i vårt sällskap. "Fy, sån en kyrkoherde vi har i sockna. Han skulle skäms! Han har ju fullt av skitiga får i trögårn. Finns det någon prästgård i Sverige som det ser så ----- ut!"

GRETA SVENSSON

Det har gått många år sedan detta hände. Det är nog sjuttio år sedan, om jag räknar efter. Som jag nämnt var min mor sömnerska och sydde åt folk från när och fjärran. Därför fick jag ofta springa ärenden och gå hem med det som var färdigt t ex. Ibland var det fråga om glömda räkningar, men det var ju mindre roligt, ty då var jag inte välkommen.

Den gången jag tänker berätta om var en ljuvlig vårkväll. Mor ropade på mig. "Vill du gå hem till Greta med hennes klänning? Hon skall ha den på lördag och söndag, för hon skall konfirmeras då." Det var en besvärlig resa. Cykeln gick att åka till man kom till sjön, men sedan måste man gå den långa vägen runt. Till vänster ovanför Svanbergsviken vek stigen in rakt i den stora skogen.

Vid sjön hade jag varit men aldrig vid Gretas hem. Den steniga stigen gick ständigt uppåt för att sluta med en fantastisk nedförsbacke. Där nere låg den lilla stugan, där Greta bodde med sina föräldrar. Den lilla, gråa stugan bestod av ett litet rum och ett litet kyffe, som skulle föreställa kök. Utanför växte en gran av betydande storlek redan då.

Den är nu så stor, att folk reser långa vägar för att beskåda den. Värderingsexperter uppskattar dess kubikmassa till 5 kbm. Vid dess rot står fortfarande den lilla, gråa stugan kvar, men ingen har bott i den sedan mycket länge.

Det var inte var dag som det kom främmande till stugan, så jag

var mycket välkommen. Det dukades med saft och kakor på trädgårdsbordet under granen. Lilla Greta tog på sin nya klänning. Hon var som en sagogestalt, en sådan där fe som svävar över ängen om ljusa, ljumma sommarnätter. Hennes hår var så ljust, att det var nästan vitt. I övrigt var hon så liten och späddlemmad, att hon påminde om ett sagoväsen. Om man mött henne inne i storskogen, hade man säkert trott att hon var ett sådant.

Jag såg att hon blev så glad, att hon fick tårar i ögonen. Så fin hade hon säkert aldrig varit förut. Så satte hon värde på att hon fick en yngre kamrat att tala med. Det var nog inte varje dag hon hade ett sådant tillfälle. I skolan blev det ju tillfälle, men inte mer än varannan dag på sin höjd. Hon gick inte många dagar i skolan, ty att komma dit var ett helt företag.

Det var skogsstigar hela vägen till skolan, så hon måste gå i ottan för att komma fram i tid. Det var nog så kusligt vintertid med snö och kyla. Hon hade en enastående begåvning, ty hon kunde sina läxor bättre än de andra, trots att hon var hemma för sjukdom och naturhinder mer än halva tiden.

Men åter till saftfesten under granen. Vi satt alla och pratade och fåglarna höll sin jubelkonsert i skogen. Göken gol så den blev hes, inte en gök, nej, det hördes gökar från olika håll och de försökte överrösta varandra. Tiden gick och det blev skymning. Myggorna kom fram alltmer och lika blodtörstiga som vanligt, vilket påminde mig om att det nu var dags att dra sig hemåt.

Greta frågade sin mor, om hon fick följa mig till sjöstranden, där jag hade min cykel. Vi satt en stund vid sjöstranden och pratade vidare, innan vi skiljdes åt. Hon skyndade hem till sina gamla föräldrar och jag tog min cykel och åkte till mitt hem. Tänk, om jag kunde minnas det vi pratade om, vi två helt unga människor!

Jag kan inte minnas att vi talades vid mer än denna enda gång. Greta vart gift med en möbelsnickare och bosatt nära Ödeshög. Vi såg nog varandra några gånger, men vi talades aldrig mera vid. Greta och hennes make har levat sitt liv färdigt nu. Sådant är livet.

Sedan Greta och hennes familj flyttat bodde andra människor i huset. Det var familjen Nord. Jag tror även de hade en flicka som gick i skolan. De flyttade efter en kort tid, tror jag, och krävdes på arrendet som de inte betalt. Han svarade då: "Jag har hela tiden trott, att det var vi som skulle ha betalt för vi bor här. Betala för oss kan vi inte, för vi äger inget." Nord själv var en stor skämtare trots allt. Han berättade, att han en gång tog ner en gammal gärdesgård. När han drog upp de gamla stavrarna ur marken, kunde han höra hur infödingarna i Hawai sjöng i hålet efter stavrarna.

De sista människorna som bodde i stugan var makarna C-con. De hade misslyckats med en arrendegård och råkat i konkurs. Det sägs att de sov på dagarna och fiskade på nätterna.

En gång på 40-talet vart jag och min arbetskamrat ombedda att repa bort växtligheten kring den gamla stugan. Det var några

taggiga slingerväxter, som tagit hela huset i besittning. De hade växt in i springorna i väggarna och huset var fullt av dem. De växte också på vinden under tegeltaket, där de kunde få extra rötter i torven, som teglet var lagt på. Vi jobbade hårt i två dagar och sedan strödde vi på Klorex, som tog död på de tråkiga växterna.

KONFIRMATION

Efter det att jag slutat min sexåriga varannandagsskola i juni 1922 skulle jag konfirmeras. Vi skrevs in i Stora Åby kyrka i september och gick på undervisning till sågarstugan i Kroxeryd på tisdagar för pastor Hedlund i Stoeryd. I sågarstugan var insatta bräder lagda på bockar, som det blev ganska mödosamt att sitta på de två timmar undervisningen varade. Men vår lärare blev väl också trött att sitta still så länge, så han hade rast ibland två gånger under lektionen. Då fick vi gå på ett ordnat led, och disciplinen var god, ty prästen var mycket noga att vi uppförde oss ordentligt.

Vi gick alltid över ån på en spång vid Svartebäck, ett litet torpställe, där Jarl och Mina bodde samt deras tjocka dotter. Så hade vi ett ramsågverk att titta på på vintern, då det sågades mycket timmer. I stugan, där vi höll till, bodde familjen Gustav Sultan i rum och kök. Det var väl trångbott, för familjen var stor, och större vart den den vintern vi var där, ty det föddes en pojke på vårkanten. Far i huset var jägare av kropp och själ. Han hade detta som yrke. Han gick åt skogen på morgonen många gånger före vår ankomst klockan 9. Det var nog inte något kalas vid deras bord, kan tänka.

Vi var fem i sällskapet från vårt håll, som samlades hemma hos mig på tisdagsmorgnarna för att till fots taga oss över Järnstadskogarna förbi torpet Skogsnäs, Sörmanstorp, Spindorstorpet, Brorstorpet, Texhemmet och ut till vägen vid Kroxeryds kvarn. Det var kallt och mycket snö ett tag på vintern. Det var Hulda Johanson i Böneryd, Ivar Blixt i Gransjömader, Alvar Roos från Göleryd, Hilmer Kulander från Boeryd samt jag själv. Dessutom måste vi gå åt kyrkan på söndagarna förstås. Åka cykel kanske man fick göra någon enstaka gång. Vi hade inga egna cyklar utan vi fick hålla oss väl med mamma och pappa, så vi fick låna mot löfte att vara mycket rädda om den. Det var på försommaren, när vägen var så torr som det var möjligt.

Pastorsfamiljen Hedlund bodde i Stoeryd, som var komministerbostad på den tiden. Någon gång fick vi även gå dit. Det var väl vid jul och när prästen skulle ha present, för det skulle alla präster och lärare ha på den tiden. Vi träffade fru Hedlund, som var en mycket vänlig dam. De hade ännu inga barn, men sedermera kom lilla Rut till världen.

Några veckor efter lilla Rut blev född, ägde en ceremoni rum i Stora Åby kyrka, som nog inte förekommit sen, förmodar jag. Mor och barn skulle kyrkotagas, för de ansågs vara orena efter gammal kyrkosed. Mor och barn fick inte gå in i kyrkan förrän de renats genom en särskild ceremoni.

Modern låg på knä i sakristian, när församlingen gick in i kyrkan. Orgelen började spela en psalm och prästen gick ner för att hämta sin maka, som föll på knä vid altaret, där hon mottog nattvarden.

I Stora Åby församling var kyrkoherde Emil Frölinder den som bestämde då. Han var väl svår att samarbeta med, ty det förekom bråk prästerna emellan då och då, det förstod vi. Men så en söndag, någon av de sista under vår konfirmationsundervisning, blev det ett regelrätt nappatag prästerna emellan.

Pastorn i predikstolen började läsa kungörelser, och han pålyste då att gudstjänsten i Stora Åby kyrka nästa söndag skulle börja kl elva. Kyrkoherden, som satt på främsta bänken vid altaret, reste sig och sade med hög röst, att gudstjänsten nästa söndag började precis halv ett. Återigen läste pastorn från predikstolen kungörelsen om att gudstjänsten började kl elva. När pastor Hedlund senare passerade kyrkoherde Frölinder, rök kyrkoherden på honom mitt framför altaret. De dansade runt ett slag, och sen sade pastor Hedlund: "Kom broder, låt oss gå in och bedja tillsammans."

Vår konfirmation var den 23 juni 1923. Pastor Hedlund flyttade på hösten till Åsarne församling i Jämtlands län och senare till Hallsberg, där han dog. Han blev avsatt som präst, sedan han blivit skyld för att ha haft otillbörliga förhållanden med sina kvinnliga konfirmander. Han var då skild från sin fru.

När man blivit konfirmerad fick man gå klädd i långbyxor, vilket knappast varit tillåtet förut. Var det någon pojke, som gick klädd i långbyxor före konfirmationen, så talades det om det. Det traditionella var byxor, som räckte strax nedom knäet, och långa, stickade ullgarnstrumpor. Flickorna fick börja sätta upp sina flätor samt ha litet längre kjolar efter konfirmationen. Att flickorna klippte sitt hår förekom nästan inte alls. Det ansågs tämligen syndigt att göra.

En flicka, som tillhörde någon kristen församling, lät bobba sitt hår, men hon blev utesluten utan vidare och fick absolut inte uppträda i sånggruppen. Vidare hölls medlemmarna efter beträffande smycken såsom halskedjor, örhängen och pråliga kläder. Det var baptist- samt pingstförsamlingarna som var strängast.

Den söndag pastor Hedlund höll sin avskedspredikan i Stora Åby kyrka på hösten 1923 reparerade man taket på kyrkan. Det störtregnade den söndagen. Det var vatten på golvet i kyrkan och man måste använda paraply och regnkappa för att kunna vistas där. Man kunde inte sitta på alla bänkar, för där var vatten.

MYREKULLEN

Stugan hade stått tom under många år kanske på grund av att myrorna hade tagit den i beslag för sina intressen. Men under vintern hade myrorna gått i ide och då kunde stugan användas till stugmöten. Den låg ganska avlägset invid storskogen, alldeles i kanten av häradsallmänningen, men det underliga var att det samlades mycket folk där.

Det var endast en liten torpstuga med ett mindre rum och ett litet kök. Rummet var möblerat med sittbräder på bockar, så det var ingen större bekvämlighet, om man kunde uthärda att sitta. Panelen var en gång spänd med papp och målad med krita, men pappen hade lossat och hängde som säckar. I den stora öppna spisen hade man monterat upp en plåtkamin. Den kvava värmen och de stora flugorna gjorde vistelsen outhärdlig, om den varade länge. Ibland slocknade ljuset, när det blev för varmt och syrefattigt. Då var vi tvungna att öppna dörren ut.

Det var mest folk från orten som kom, men även en del ungdom som cyklade, för att åka bil var inte tänkbart. Vi pojkar och flickor i vår by fick gå, för det var bara skogsvägar och gångstigar. Ibland var det så mörkt att vi fick hålla i varandra och lysa oss med tändstickor för att ta oss fram. Om en snubblade omkull, så ramlade vi alla i en hög.

Gamla Anna i Fällan var en som jag mest minns av mötesbesökarna. Hon hade en lång, svart kappa och ett svart huckle och hon bar en lykta gjord av trä med ett talgljus i. De flesta gamla hade sina lyktor, för det var så mörkt i skogen. Så var det August och Karl Ljungblad samt Elin, deras hushållerska, som var flitiga mötesbesökare.

Däremot var aldrig gamle Johan Ljungblad, August och Karls far, med på möte. Han lagade middag åt dem som kom hem från mötet. Han kokade en gryta med skalpotatis, stekte fläsk och kokade kaffe, som dracks på bit efter maten. Vi tittade ju i fönsterna ibland också.

Ett möte en vinterkväll med hög värme och svärmande flugor flög det ner en fluga i halsen på August, där han satt på bänken. August var litet vanskt, han var dubbeltandad och kikade ständigt uppåt. Han gapade så hans stora gap stod öppet med alla de snusbruna tänderna som glänste. Det var väl synd att tala om honom, om man skulle tala om något som var vackert. Det var han inte. Emellertid råkade en av dessa flugor i sin ystra yrvakenhet komma ned i halsen på August. Han försökte att harska upp den, men det misslyckades, så han fick vara tvungen att svälja den. Denna afton blev det svårt med andakten i fortsättningen.

UNG PÅ 20- OCH 30-TALET

Hur var det att vara ung på 20- och 30-talet? Det var inte så avancerat nöjesliv då som nuförtiden. Man kom inte så långt på en kväll. Det var ju endast cykeln, om man nu hade någon. Jag var sjutton år, innan jag ägde en cykel, som jag kunde kalla

min egen. Blondells reparationsverkstad i Ödeshög hade cykelauktion varje vår på begagnade cyklar, som de bytt in, reparerat och lackat. De såg riktigt eleganta ut, men det gällde att se upp, ty oftast var det bara skräp som gick sönder första veckan. Det lämnades inga garantier alls. Priset låg mestadels mellan 25 och 100 kr.

Det var synnerligen viktigt att det fanns lyse på cykeln nattetid. Dynamoljus fanns inte, det var endast karbidlampor. Vi fick ladda i karbid innan vi åkte hemifrån och tömma vatten i behållaren. Skulle man vara borta länge, måste man ta med karbid och skaffa vatten på något sätt. Det hände ofta, när man skulle åka hem och cykeln stått ute några timmar, att karbiden var slut och vattnet fruset. Då var det att köra i mörker, men polisen var flitig på lördagskvällarna att köra fast ungdomar som körde utan ljus. Om en sådan lampa fungerade och sköttes med omsorg, gav den emellertid ett enastående ljus.

För den som ville dansa fanns det dansbanor på många håll. Den mest omtalade av dem alla var Charlottenborg vid Väversunda, där det gick muntert till väga ibland. Speciellt under den tiden det fanns AK-arbetare. AK-arbetare var 30-talets AMS-arbetare. Vid Hästholmen var det många som byggde ett flygfält åt militären. Det var mycket farliga karlar en del, som inte drog sig för att använda kniven ibland.

Så hade vi Sommarnöjet, nuvarande Hembygsgården i Ödeshög, där vi var ibland. Vid Häggestadbacken hade brandkåren fester på hösten, som man kunde smyga sig in på, för pengar hade man aldrig några. Trots att det bara kostade 35-40 öre, så hade man inte råd. Det var spännande att smita in men riskabelt, om man blev tagen av vakten.

Ja, pengar hade man inga. En krona var värd mer än 25 kr i våra dagar, ty det var en halv dags arbete för en fulltagande, som det sades då. På höstarna hade alltid IOGT i Ödeshög höstbasar. Det var i den s k friveckan, nämligen veckan den 24 oktober till 1 november. Då var tjänstefolket fria, det var deras semestervecka, den enda på hela året. Den helg som inträffade den veckan var basaren i godtemplarlokalerna. Det var dans och servering. Då jag själv tillhörde logen några år fick jag gå in gratis. Det var i slutet på 30-talet.

I övrigt under vintern var det pingstvännernas möten i Klippan i Stora Åby samt i kapellet i Pelarbo, som besöktes av traktens ungdom. Det var ju mest för att komma ut och mötas någonstans. Senare blev det så, att ungdomarna samlades om en taxi vid vägen någonstans och så bar det iväg till dansrestaurangerna i städerna. Det började finnas mer arbete och lite pengar. Sen köpte sig ungdomarna egna bilar och ingen nöjde sig med hemmadansen längre. De gamla dansbanorna förföll och på pingstmötena kom inget folk. Kapellet i Klippan måste säljas, ävenså i Pelarbo.

På hösten gjordes ofta arbetsbyte. Det skulle spräckas ärtor och läggas in på konserv, det skulle skalas äpplen och potatis. Och det pratades, ja, det pratades och skrattades och det dracks många koppar kaffe med goda kakor till. Och sen frampå natten tändes ljusalyskorna för hemfärden och så en annan kväll blev det ett liknande gille hos någon annan i byn.

Allt det här samlivet i skogen förstörde radion och tv:n. Var det inte synd?

ARBETSLIVSERFARENHETER

Jag har ej särskilt gott minne av när jag fick börja arbeta, men jag kommer ihåg när jag fick hjälpa till att dra sågen i skogen. Vi hade långa björkar som vi sågade ved av. Jag minns att far ropade: "Dra rätt ut!" Mina armar var väl för korta, så det blev nog lite sladdrigt. Jag hade ju skolan varannan dag, så den andra dagen gick åt till att läsa läxor och hjälpa till då och då, vilket inte alltid var så roligt.

En gång går nog aldrig ur mitt minne. Far var ute på en åker för att så, när utsädet tog slut för honom. Han ropade på mig, som satt på en bergbacke och lekte, att jag skulle springa hem och be mor ösa i ett par skopor säd i en påse och den skulle jag sen komma till honom med. Jag drog mig hemåt men inte med någon större hastighet precis, och när jag kom hem, var det väl något annat som jag tyckte var mer angeläget att göra. Efter en stund kom far med hästen, och då var han inte nådig. Jag fick den enda örfil far någonsin gav mig, och den var effektiv, ty den lärde mig att höra upp och lyda en annan gång.

Strax efter jag gått och läst, gjorde jag mitt första dagsverke borta. Det skulle planteras skog hos Albin Jonssons i Järperyd. Det var väl något av åren efter 1924 eller 1925. Jag skulle gå med de stora karlarna och hacka. Det var ett mycket tungt arbete, ty där var så seg gräsvall med så kallad starrsugga och ljung. Men det betalades bra för en tiotimmarsdag.

Vad jag minns var att jag var så förskräckligt trött, att jag knappt orkade gå hem på kvällen. Mina händer var fulla av ömma blåsor, och jag skulle ju tillbaka följande morgon. Mor letade på ett par arbetshandskar åt mig, så nästa dag gick det hjälpligt. När kvällen kom och jag fick gå hem, var jag ägare till mitt livs första sedel, en femkronorssedel. Tänk det!

De första åren på 30-talet var bedrövliga för dem som inte hade någonstans att vara. De fick faktiskt ge sig ut och tigga mat. Trots att vi bodde avlägset, så var det knappt någon dag utan att luffare kom och tiggde. Ja, ibland kom det hela sällskapet. Det var inte roligt att vara ensam kvinna hemma, när det kom luffare. I regel var det hyggliga människor som kom, men det fanns undantag.

Många drängar och pigor bad att få vara kvar över vintrarna för bara mat och husrum. De kanske hade ett hem, men där var det trångt och fattigt, så där gick det inte att vara. Jag minns särskilt en dräng. Han räknades till eliten bland de drängar, som var kvar en hel vinter för mat och husrum, och när våren kom (första april), skulle han få femtio kronor per månad. Det talades om detta överallt. Det var något oerhört, att en dräng kunde tjäna så mycket. På Skänninge marknad gjorde bönder och tjänstefolk upp om platser och löner. Att ta anställning på en bondgård kallades att ta städja.

Den ved vi högg hemma måste vi hitta köpare till så snart som möjligt. Annars fanns det inget kvar av veden efter en kort tid. Det var många fattiga som försåg sig med ved på detta vis. Man måste nästan stå vakt för att få ha veden kvar.

Bara för att komma hemifrån var jag ett tag en vinter hos min farbror, som hade en gård på arrende i Trehörna socken. Där fick jag 2 kr per dag jämte mat och husrum. Det var vid jultid och dagarna var korta. Vi röjde upp en äng som skulle bli betesvall, och så högg vi buskar och eldade ris. Jag stannade aldrig över lördag och söndag, ty jag trivdes inte. Det kunde vara ödsligt hemma ibland, men här var det ändå värre. Dessutom rådde det gammal ovänskap mellan ungdomen i St Åby och Trehörna socknar, ett gammalt hat som nog funnits kvar sedan den tiden det var marknad i Trehörna.

Även på sommaren var jag där tidvis. Vi höll på med gärdesgårdar och slätter o s v. Det var många kvällar jag cyklade den långa och ensliga vägen över Staffanstorp-Dalen-Rambergstorp-Korsbacken-Klinten. Det tog bortåt två timmar. Jag har tänkt på det senare vad som skulle hänt, om jag kört omkull därinne i häradsallmanningen och inte kunnat klara mig utan hjälp. Hur länge hade jag fått ligga?

En kväll glömmar jag aldrig. Det var en septemberkväll och jag hade fått brev i veckan från min farbror i Trehörna, att jag var välkommen att hjälpa dem att plocka potatis. Jag tänkte åka på söndagseftermiddagen som jag brukade, men när jag skulle starta, kom det upp ett stort, svart åskmoln i väster och det blixtrade ett par gånger. Det var bäst att vänta ett tag och se vad det blev av det.

Emellertid blev det ingen fart på molnväggen. Den verkade att stå i det närmaste stilla, så jag gav mig iväg efter hand. Skymningen kom så sakta smygande. Därinne i storskogen blev det allt mera skymt. Snart var jag framme vid den plats som kallades Korsbacken, där två av allmanningens vägar korsade varandra.

Jag hade inte sett ett levande väsen dittills, men där rusade plötsligt en liten arg hundracka på mig och bet sig fast i ena byxbenet. Efter kom två karlar. Det hela såg ut som ett regelrätt överfall! Men de kom fram, tog i hand, presenterade sig och sade: "Har du sett någon person i skogen? Vi är ute och spanar efter en rymling från Kalmar fängelse, som kallas Bildsköne Bengtsson. Den har du väl hört talas om? Vi ser ju att det inte är du. Han hade en kumpan, Tatuerade Johnsson, men honom har vi redan tagit. Nu spanar vi efter Bengtsson, och det sägs att han är på väg hitåt."

Jag fick fortsätta och var glad, att jag inte var bildskön. De sade åt mig, att jag kunde träffa på flera sådana här patruller, och då skulle jag hälsa dem från dem. De nämnde ett par namn som jag glömt.

Så var jag äntligen framme hos farbror. De hade väntat på mig. Jag fick mat och så var det läggdags. Jag fick ligga på en kammare över köket. Med ovädret blev det ingenting. Den svarta molnväggen stod fortfarande kvar i väster, men det var svårt att somna. I fantasin upplevde jag kvällens händelser.

Slutligen lär jag ha somnat ändå, för jag drömde att jag var i kamp med den bildsköne Bengtsson. Plötsligt smell ett skott och jag blev träffad i pannan. Jag blev klarvaken med en gång, och då stod jag på golvet jämte vävstolen, där faster Ellen höll på med mattväv emellanåt. Jag tog mig åt pannan. Det gjorde ont och blödde ymnigt. Jag måste väcka faster och farbror för att få hjälp.

Förklaringen till det hela fick jag senare. Ett fönster hade stått öppet och blåst igen. Det var då som den bildsköne "sköt" på mig. Antagligen hade jag hoppat ur sängen och slagit huvudet i vävstolen.

Varje höst var det potatisplockning på Stora Åby västergård, Orrnäs gård samt Sjöstorp gård. På Västergården och Orrnäs fanns det brännvinsbrännerier, där det gick åt mängder av potatis. Det gjordes brännvin om vintrarna, och hela nejden luktade tidvis drank. Drank var avfallet som vart, när spriten var uttagen ur potatisen. Detta fick bönderna köpa för att fodra på kor och grisar, men det luktade vedervärdigt.

Nu fram på hösten annonserades fr o m september att gårdarna behövde folk för att plocka potatis. Barnen fick en vecka fritt från skolan, för att de skulle kunna tjäna sig några ören. Folk ställde upp från när och fjärran, både gamla och unga, och somliga åkte cykel ett par mil eller mera. Det bjöds 40 öre per tunna. En tunna var som en vanlig silltunna. Ett tag var förtjänsten endast 30 öre, men då hotade folket att gå hem, så då höjdes det till 40 öre.

Vi fick plocka efter en s k rivare, som körde med hästar och lade potatisen i sträng. Vi fick en liten bit på åkern tilldelad, kanske 10-15 meter, allt beroende på hur stort fältet var och hur många plockare som kom. Gårdsarbetarnas hustrur hyste inte några sympatier för oss, som kom utifrån, och detta måste man ju förstå.

Vi fick en hink och en säck på morgonen. Vi skulle plocka i hinken och tömma i säcken, som sedan bars till stukan, där gårdens karlar mätte upp potatisen och tömde. Så fick vi ett kvitto på 40 öre, som löstes in på gårdskontoret.

Det var absolut inget barngöra. De kunde nog plocka, men bära fram var värre. Det fick vi vuxna oftast hjälpa dem med. Det rådde ingen direkt brådska utom då rivaren kom. Då gällde det att försvara sitt revir i båda ändarna. Oftast blev det mest att stå och vänta att rivaren skulle komma åter. Sen kom kvällen då man räknade ihop sina kvitton. Hade man tjänat ihop mer än 3 kr var det jättebra.

När det var slutplockat kom det allra sämsta: efterplocket. Man fick gå efter harven och plocka det som kom upp. Det var bara att driva hela dagarna, men det gav sällan något i kontanter.

Så småningom kom året 1936. Jag lyckades få lite sommarjobb hos en arrendator på en av de största gårdarna nere vid kyrkan. Jag skulle gå som löskarl samt köra ett par hästar, när det erfordrades. Det var ett par smålänningar, Harald och Ester, som arrenderade gården. De var som smålänningar brukar

vara, arbetsamma och sparsamma (=snåla) men i övrigt snälla människor. Harald var en jätte, så honom var det nog bäst att vara sams med, förstod jag.

Jag hade min sängplats över köket, så jag behövde inte åka hem varje kväll, om jag inte ville. Där låg även sommardrängen Simon, som var sexton år. Somliga kvällar var det nödvändigt att åka hem till mor för att få lite ordentlig mat, för Ester var inget fenomen på mat. Hon kunde sätta för en vagn eller en räfsa t ex och ge sig ut på gårderna och inte komma hem förrän strax före matdags. Hon var heller inte alltid så renlig.

Det var en lördagsafton. Jag och min kompis hade satt upp säd ute på åkrarna hela dagen. Det hade småregnat och vi var våta som sorkar från topp till tå. Nu hör det till historien, att lantarbetarna hade fått arbetstidsförkortning med en hel timme i veckan och bibehållen lön. Den timmen drogs av på lördagen. Vi skulle alltså sitta vid matbordet redan kl 18! Det var nästan som det inte var sant.

Vi gick alltså in och satte oss vid våra platser, men var vår husmor? Hon syntes inte till. Dörren stod öppen. Plötsligt kom hon åkande på hästräfsan därute. Hon satte in hästen och kom in. "Var inte oroliga pojkar," sade hon. "Ni skall snart få mat." Hon höllde vatten i en kastrull, höllde i gryn och tog fram en tillbringare blåmjölk. Så skar hon upp några brödsivor, tog fram ett margarinpaket ur skåpet samt en skål med gurkbitar i gammal lag. "Det räcker inte," sade hon och sprang ut i gurklandet.

Nu kommer poängen i historien. Utifrån kom den stora huskatten. Vid dörren stod en hel massa träskor, och katten satte sig att bajsa i en av dessa. Frun kom in med en stor gurka, som hon skar upp och lade i det gamla spadet. "Vassågo å ät, pojkar," sade hon. Det var ju aptitligt och smakligt. Oj, vad vi åt oss mätta!

Den 12 mars 1937 flyttade Harald och Ester Svensson till Vrigstad i Småland. Det var en flyttåka som länge lät tala om sig, enär det var det styggaste snöoväder som kan tänkas. Flyttningen utfördes med häståk på stora landsvägen (E 4:an) till Jönköping. En häst dog på vägen och även någon ko fick de lämna kvar i Jönköping. Folk från bygden samt vägmaskiner hjälpte till att få bort snön.

BEVÄRINGSLIV

År 1929 började det hända en del i mitt liv. Jag skulle fylla tjugo år och mina snälla grannflickor gratulerade mig med en grann azalea. Det var så mycket snö i mars månad, och mer dåligt väder blev det i slutet av månaden. Det lagade sig till snöstorm, som varade i flera dygn. Vägarna yrde igen med hårda drivor som varken bar eller brast. Det gjorde att vi därborta i skogen blev alldeles isolerade.

Vi hade några kilometer till brevlådan, och tidningen kom varannan dag på den tiden. I Vadstena trycktes ett par

tidningar; det var Östgötabladet som Fridolf Vallin var redaktör för och Wadstena läns tidning, där Vilhelm Moberg arbetade en tid. När det var dåligt väder hände det ibland, att tidningen inte blev utdelad, ty Brage, som var brevbärare på den tiden, tyckte att han fått nog, när han kom hem till sin stuga, och stannade där. Då fick en av oss gå dit och hämta tidningen och breven, ibland kanske för mer än en vecka.

Omsider kom så Kristoffer Emanuelsson som bodde borta i skogen. Han hade blivit utan snus, och det går det ju inte att vara utan hur länge som helst. Han hade inte med posten att göra, för han kunde i alla fall inte läsa den. Han kom in för att vila sig ett tag, ty han var alldeles slut.

Så här gick det ju inte att ha det. Till slut upphörde det att snöa, och vi måste inrikta oss på att plöja, så att vi kunde komma tillbaka till civilisationen igen. Vi hade fyra hästar för snöplogen samt lastade med en massa gubbar som tyngd på plogen. Aldrig hade det varit så här hårt och besvärligt att plöja vägen.

När vi äntligen kom till brevlådan, låg där ett brev från våra släktingar i Ödeshög. Det var pappas syster som var gift med skraddaren. Vi hade ett oskrivet avtal med dem, att vi skulle hålla dem med ved och julgran. Nu var veden slut. Eftersom brevet var skrivet för mer än en vecka sedan, var det på tiden att åka ner med några vedträn, innan de hann frysa.

När far kom till Ödeshög, var det beväringmönstring på godtemplarlogen. Där skulle jag ha varit med, men jag visste intet om detta. Far träffade fjärdingsmannen Ernst Andersson i Skramlan. Han sade, att han skulle komma och hämta mig med häst och släde följande morgon klockan sju och då måste jag vara färdig. Far svarade, att jag nog kunde skaffa mig åt Ödeshög själv, jag kunde ju åka skidor en bit och sedan gå fram. Men det gick inte. Jag skulle hämtas med polis, för så var det bestämt!

Han kom mycket riktigt på pricken sju. Det var ett så viktigt uppdrag, så jag tror han nästan måste hålla i mig under transporten. När vi kom fram, skulle vi sätta in hästen i Lejons stallar där nere vid grisatorget. Då sade jag: "Nu hittar jag själv, så jag får tacka så mycket för skjutsen." Men se det gick inte för sig. Han skulle helst hålla i mig. Jag har aldrig känt mig så viktig som då, men så har jag inte heller haft med polisen att göra igen! Transporten hem fick jag dock sörja för själv.

Nu var jag inskriven som soldat vid infanteriet och fick göra mig beredd att nästa sommar lära mig att bruka vapen till fosterlandets försvar. Det var usla tider, inget arbete fanns att få, och de som hade arbete betalade nästan för att få ha det kvar. Emellertid gick vintern. Order kom att jag skulle infinna mig vid ett visst klockslag vid Park Hotell i Linköping.

Jag hade aldrig varit i Linköping, men det var några andra grabbar i samma ärende från Ödeshög, så det var bara att försöka hänga med. Vi hade fått biljett på den lilla smalspåriga banan över Hästholmen-Vadstena-Fågelstad-Linköping. Det tog nästan en halv dag att komma till Linköping den vägen,

så när vi kom fram, var det ej någon som väntade vid Park Hotell. De hade för länge sedan gått upp till regementet. Omsider kom även vi fram.

Vi varnade genast, att det var ett nytt liv som nu tog sin början. Det var något helt annat än det lugna liv jag var van vid. Runt regementet var ett högt, grovt nätstaket med mycket taggtråd överst. Vi stannade och kikade igenom. Därinne på kaserngården försiggick exercis med frontförändringar, som det heter, och vi fick snart lära oss vad detta innebar. En befälsperson kom ut och röt och skrek allt vad han var värd. "Vad går ni och släpar efter? Ni skulle ha varit här för en timme sedan!" Vi försökte förklara, att vårt tåg ej kunde komma till Linköping tidigare. "Vi skall nog lära er att passa tiden här, skall ni få se," sade han.

Ja, vi fick nog lära oss detta och mycket mera, som vi inte kunde förut. Vi fick lära oss att ta emot hur mycket ovett som helst utan att få säga ett ord till försvar. Det var bara att tåga och ta det som beröm. Första kvällen när tystnaden hade gått, skulle vi prata lite med varandra, men det vart vi snart avvanda med. Det var visserligen ett förbud som inte varade så länge, men de flesta var så trötta efter dagens övningar, så de sov nästan innan de hunnit i sängen. Madrasserna var så hårt stoppade med långhalm, att det var omöjligt att ligga kvar på dem. Bäst var att ligga på magen den första tiden, ty det fanns risk att falla ur, i synnerhet om man låg i över-säng.

Vi fick uniformer av modell 14. Det betydde att de var sydda av ljusgrått, tjockt ylle och knäppta ända upp till halsen med många knappar. Även den blå, rundade kragen var knäppt tätt vid halsen. Två knappar fick lossas vid halsen, när vi var på marsch utanför kasernområdet, men i övrigt var det förbjudet.

Tre gånger om dagen var det mat, som oftast var av dålig kvalitet. Regementet hade leverantörer som lämnade in prover för anbud på mat. Jag lyckades en gång få se ett sådant anbud på inlämnad potatis, men sådan potatis fick vi sällan äta. Den som vi fick var i regel sämre än den vi gav åt våra grisar därhemma. Likadant var det med andra rotfrukter som kålrötter, rödbetor och morötter samt med köttet, som var så gammalt och segt. Vi var ju alla unga och friska och rörde oss mycket ute i naturen, och vi vart fruktansvärt hungriga fram på eftermiddagarna. Då förlades övningarna så nära köket man kunde för att vi skulle frestas av matoset. En soldat skall ju hårdas på många vis.

Redan då fanns det nazisttendenser i Sverige, fast det begrep vi kanske inte så mycket då. Vår regementschef överste Falkman var nästan en kopia av Adolf Hitler, där han red fram på sin ljusgråa arab. Det ryktades om att han fått den som gåva direkt av Hitler, men det må vara osagt. Även en kapten på första kompaniet kunde nog räknas in bland Hitlers beundrare.

Bland våra befäl fanns en överstelöjtnant som hette Beskow. Han hade den goda egenskapen, att han var bussig mot oss meniga. Stackars den av det undre befälet, som bar sig snorkigt åt mot någon av oss. Den blev det inte roligt för!

Kompanichef för det tredje kompaniet, som jag själv tillhörde,

var kapten Eric Kugelberg. Han var nog en av de bästa chefer som I 4 någonsin haft. Han var den sanne människovännen. Trots detta fick jag en ordentlig portion ovetta av honom vid en uppställning. Det var så dumt, så det förtjänar inte att nedtecknas på papper, och var helt mitt eget fel.

Sommaren blev het och svettig. Fredagen den 13 juni var det hett och kvalmigt redan tidigt på morgonen. Det skulle bli fälttjänstövningar hela dagen till långt in på kvällen, ty vi skulle ha permission på lördag middag. Det var vanligt att det lades in hårda övningar innan vi fick permission. I regel fick vi en lång, ansträngande nattmarsch på fredagen, som ofta blev utsträckt till fram på eftermiddagen.

Vi kom sent hem. Först skulle vi äta och sen skulle alla vapen och allt material rengöras och sättas på plats. Sen fick man bara hoppas att det gick något tåg till Ödeshög vid denna tid. Hur många gånger fick vi inte springa genom Linköpings stad till järnvägsstationen. Det gick även bussar, den vita Malmslättstrafiken, men de kostade 25 öre, och det var mycket pengar på den tiden. Dagstraktamentet var inte mer än 50 öre och maten var dålig, så man måste köpa sig något varje kväll att äta.

Men tillbaka till den 13 juni. Åskan började mullra rätt tidigt och det mulnade allt mer. Snart började det regna kraftigt. Vi var uppställda på linje i ett skogsbryn. Då blev det blixt och knall på en gång. Åskan slog ner i den stora eken ute på slätten, och löv och grenar regnade över nejden. Grabbarna, som stod borta vid eken, blev omkullkastade och tappade sina gevär, men ingen blev allvarligt skadad. Kaptenen kommenderade oss att söka skydd under de stora granarna, men först fick vi lägga ifrån oss våra gevär. Det var ju inte så bra att sitta under de höga granarna, så jag kröp under några lägre buskar.

Efterhand upphörde regnat. Det kommenderades uppställning och vi fortsatte våra avbrutna övningar, men bara för en kort stund. Åskan började mullra igen, regnet tilltog åter, och kaptenen kommenderade uppställning för hemmarsch. Vi var blöta in på bara kroppen och vattnet rann av oss. När vi kom hem, beordrades noggrann persedel- och vapenvård och sedan var det samling i lektionssalen för teori.

Medan vi satt på lektionen, körde ambulanserna för fullt. Andra kompaniet hade marscherat ut liksom vi men till skjutbanorna på Malmslätt. Där hade åskan slagit ner och dödat deras kapten samt bedövat tre värnpliktiga. En av dem blev invalid för livet.

Det hade blivit slutet av augusti. Vi hade allt mer intensiva övningar. Vi kunde bli väckta mitt i natten. Det hade kommit in fiendeflyg över Linköping, hette det, och vi hade bara några minuter på oss att samla ihop vår utrustning och springa åt skogen och gömma oss. Att vi skulle kunna komma tillbaka var mycket osäkert, sades det.

Under sista veckan av augusti gavs order om att vi skulle öva oss mot flyget. Flygmaskinerna hängde över oss både natt och dag. Vi fick ingen ro. Det lönade sig inte att ta av kläderna, förrän det var dags att springa åt skogen igen. Det blev ingen

ordning med någonting, varken mat eller sömn.

Så var det torsdag, och det var ärter och fläsk. Jag kommer inte ihåg hur många gånger larmet gick, då vi stod i matkön. Slutligen tog vi med oss utrustningen till matsalen. Det var lika illa denna torsdag. En del av oss hade hunnit få maten på bordet och börjat äta, då larmet åter gick. Vi fick lämna maten och stå i skogen flera timmar. När vi kom tillbaka, var maten borta för längesen. Några av oss hade lyckats få med oss pannkaksbiten i fickan, och det var alltid något.

Nu var våra kaserner bombade och helt förstörda, sades det. Norrköping var helt förstört, och soldater från öster var på väg mot Linköping. Vi på I 4 skulle bevaka ryssarnas ankomst utanför staden. Vi marscherade iväg när vi ätit kväll. All utrustning skulle med, vilket betydde en belastning på omkring 25 kg per man.

Det blev ju mörkt tidigt. Vi kom in på en väg som var nygrusad och fruktansvärt svår att gå på, men efter ett par timmars vandring i mörkret stannade vi upp. Här skulle slaget stå. Som vanligt kom det ingen att slåss med. Vi fick lägga oss ned i en granplantering. Jag låg längst ut till vänster, och det var frost i gräset frampå morgonsidan. Jag låg så bra, så jag somnade så gott som genast.

Hur länge jag hade sovit vet jag inte, men jag vaknade vid att en ovetting vicekorpral sparkade mig i baken. Vad han sade har jag glömt. Det är gott att glömskan finns till. Det var det hemskaste uppvaknande jag varit med om. Det knastrade i alla leder och jag var stel som en trähäst. Vi skulle snart komma igång igen, sade han, den där basen.

Vi släpade oss hem, fick sova något lite, och sedan var det upp för persedel- och vapenvård. Men då var det slut för min del. Jag kände mig dålig, hade feber i kroppen och huvudvärk och frossa. Dagkorporalen följde mig till läkaren, och jag blev inlagd på sjukstugan med feber på närmare 40 grader samt håll i bröstet. Jag var inte ensam där. Det var flera från nattmarschen som var lika sjuka som jag.

Läkarna var mycket trevliga. Även de var unga värnpliktiga, som tänkte bli läkare i framtiden. Sjuksystemen, som hette Ruth, var också mycket snäll och vänlig. Vi var som en enda stor familj. Penicillinet var inte påtänkt ännu. Jag vill minnas, att vi alla fick samma medicin ur samma flaska. Det sades att det var jod. Det smakade hemskt skarpt och vi kallade det för "rävalungesaft", det kommer jag ihåg.

Den sommaren hittade de resterna av Andrés expedition på Björnöen. Det var ju ytterst intressant, och vi läste om detta och diskuterade det. André gav ju sig ut 1897 och hade varit försvunnen ända sedan dess.

Vi var komna till början av september månad. Sommaren började lida mot sitt slut, men febern och hostan släppte inte taget. Jag var mager och kraftlös och vägde endast 65 kg, så syster gav mig och två andra kamrater ett par smörgåsar och ett glas mjölk extra. Äntligen mot slutet av månaden blev vi utskrivna för att vistas på logementet. Det blev ju ändå tråkigare. Jag fick bara gå ut till matutspisningen.

Under dagarna var alla ute på övningar och jag var fullständigt ensam. Men det varade bara en vecka. Sedan blev jag sjukskriven i kategori 2, vilket innebar att jag inte fick gå utanför regementets grindar men att jag fick utföra lättare arbete. Nu blev vi genast 115 stycken, som sammanfördes till ett kompani. Vi fick till uppdrag att skura golven på kompanierna.

Jag var precis black på pengar, men jag hade ju inte tagit ut något på hela tiden som jag varit sjuk, och det var fyra veckor. Fyra veckor efter femtio öre om dagen, det måste bli hela femton kronor det. Det var ju en ansevärd summa för en fattig soldat, så därför marsch till kompaniexpeditionen. Men ve och fasa! Jag hade intet att få, endast en räkning på hämtning till mönstring våren 1929. Den kvällen fick jag sätta mig och skriva ett brev till min snälla pappa och mamma efter fem kronor.

En militärmanöver hade börjat ute på Vikbolandet. Det kom stränga order från regementschefen, att alla som kunde röra sig skulle deltaga. Det togs ingen notis om lindring sjukdom, sades det. Så en dag kom det order att alla som inte direkt låg på sjukhus skulle vara uppställda på linje med armbågslucka. Regementschefen skulle ta emot sjukkompaniet, som det hette.

Här stod nu hela I 4:s lidande uppställt i en lång rad på kaserngården, när översten med adjutant kom ridande på sina hästar. Vi undrade vad det nu skulle bli av. Jo, befälhavande korporal avlämnade 115 man till regementschefen. Översten kommenderade giv akt och manöver, därefter satte han av hästen och adjutanten överräckte sjukhusjournalen till honom. Nu började en undersökning som tog lång tid.

Det ropades upp nummer och namn, och vi fick gå ur ledet och tala om var vi hade ont. Så småningom blev det även min tur. Det blev som jag fruktade, eftersom jag inte hade något att visa upp, i alla fall inget som syntes utåt. Utlåtandet kom med en gång: "Ax får ställa upp i morgon bitti för att transporteras till sitt kompani. Dessutom får han räkna med att bli inkallad till nästa vår och göra om hela sin utbildning. Har han fattat?" "Ja överste, jag har förstått!"

Jag gick till syster Ruth, där jag träffade två kamrater. Den ene, som hade vatten i lungsäcken, hade varit nere på lasarettet och blivit tappad. Han skulle också med och kämpa där borta på Vikbolandet i regnet, blåsten och leran. Sådant gränsar till det omänskliga. Syster Ruth gick och hämtade doktor Simonsson.

Doktor Simonsson lyssnade till vår berättelse, tänkte en stund och så sade han: "Vi har talat om var gränserna går. Här inne bestämmer vi och ingen annan." Så pekade han på tröskeln och fortsatte: "Där slutar överstens befogenhet. Utanför tröskeln bestämmer överste Falkman, innanför bestämmer vi. Gå ni tillbaka och vila er. Ni kommer inte med på någon manöver, och ni behöver inte heller göra om er värnplikt, om vi så skall skriva intyg i all vår tid."

En stor sten föll från våra hjärtan. Vi skulle visserligen bli

inkallade i september följande år, då vi skulle göra repetitionsövning. Det fick alla göra, men den tiden den sorgen.

Varje dag kom en militärbil med sjuka och sårade borta från Häradshammar precis som i det verkliga kriget. Det blåste och regnade, ty det var redan i början av oktober. Det kunde hända nästan vad som helst i det vädret och mörkret. Varje dag gick en ny transport tillbaka till fronten med sådana som blivit kurerade här hemma. Men jag tror att det blev fler som fick stanna hemma än som blev sända tillbaka till fronten.

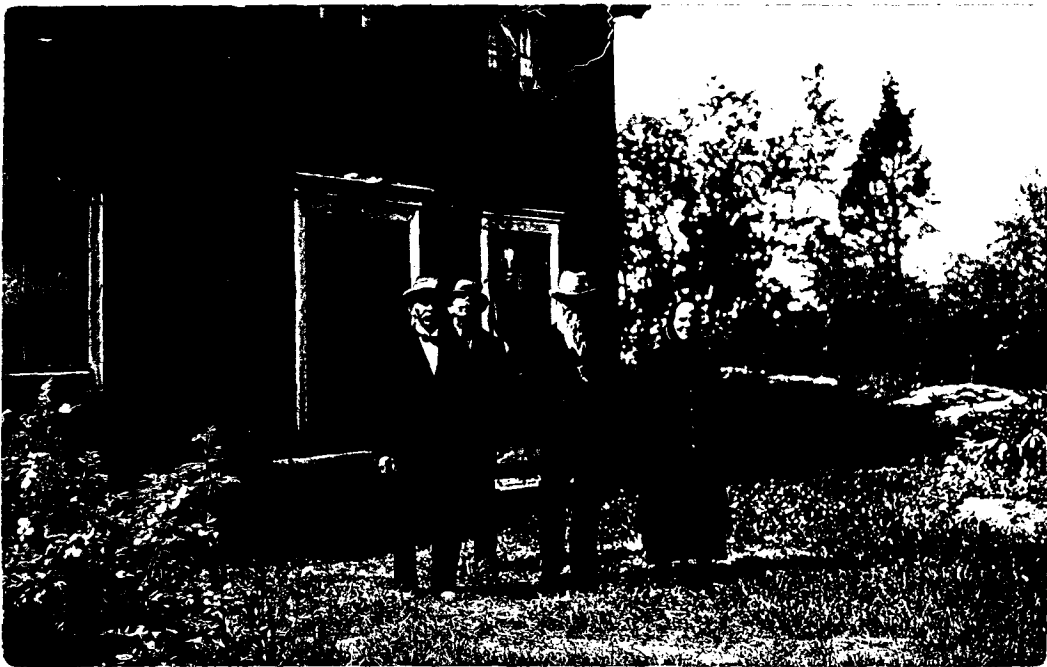
Men alla krig tar dess bättre slut förr eller senare, och så även kriget på Vikbolandet 1930. Den 7 oktober skulle vi hemförlovas. I svinottan fick vi alla ställa upp med våra madrasser. Nu var halmen lite mer hanterlig än den dagen i våras då vi ryckte in. Vi var klädda i våra grötkostymer, som vi kallade de kläder vi hade till vardags. De var gjorda av linnetyg och fick bara användas på fritiden inom kasernområdet.

Det var rena spökbrigaden, som den höstmorgonen marscherade ut i skogen. Våra påsar hade varit vita den gången i våras, när de stoppades med den långa halmen. Nu var de grå och innehålllet så finfördelat till damm som det gick att göra. De hanterades så omilt, att det mesta hamnade på vägen ut till Djurgården, där vi skulle tömma påsarna på svingården för att halmen skulle användas som strö. Nu fick vi lämna in bråten efter att ha gjort en perfekt rengöring.

Prick klockan ett skulle överste Falkman ta emot oss en sista gång för att gå igenom sommarens och höstens övningar. Det blev enbart ris och inga rosor. Vi var de sämsta soldater som någonsin trampat regementets mark. Ja, han nämnde t o m något om Europas sämsta soldater eller var det världens? Vi fick våra biljetter med en förmaning, att vi stod under militär bevakning och militärt befäl ett dygn efter hemkomsten.

Efter min hemkomst hade jag känning av feber ibland, men det talade jag aldrig om. Min snälla mamma såg det nog, tror jag, ty hon gav mig litet extra mat ibland. Efter att ha vägt endast 65 kg vid hemkomsten vägde jag 72 kg på våren. Jag kände mig stark och frisk igen.

Så kom året 1931 med inkallelse i mitten av september. Det var betydligt bättre den här gången. Maten var rikligare och godare och disciplinen inte så benhård. Vi hade övningar i mycket stora förband, vilket gjorde att det inte var så mycket spring. Vi kunde ligga stilla hela dagar ibland. Vi hade slutmanöver vid Frinnaryd och Aneby under en vecka, och jag låg under bar himmel hela tiden vid ett hem för gamla, som heter Nobynäs. Vi fick inte skjuta där för att inte störa de gamla.

Karl, August och Johan Ljungblad samt hushållerskan Elin. Alla utom Johan var flitiga mötesbesökare på Myrekullen (s 39).

Kristoffer Emanuelsson vid Lorasjön.

Robert och Hedda Hagstedt vid sin stuga